

De **mens** als **missing link**

Over de **psychologie** van duurzame
gedragsverandering

Reint Jan Renes, November 2024

Zomer 2024 was wereldwijd heetste ooit, ook in Europa sneuvelden records

Wereld schiet tekort in klimaataanpak: 3 graden opwarming op de loer

Hoogstonwaarschijnlijk dat Nederland CO2-doel haalt: 'Flink pakket maatregelen nodig'

Charlotte Klein
redacteur Klimaat

De kans dat Nederland het wettelijke klimaatdoel haalt is minimaal. Met het klimaatbeleid van het huidige kabinet is de kans daarop zelfs minder dan vijf procent, berekent het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) in de nieuwste Klimaat- en Energieverkenning (KEV).

- **‘Action, action, action’**
(Premier Rutte op de klimaatop in Glasgow, 1 november, 2021)

**“We moeten onze
beloftes nakomen en
snel meer doen”**

(Premier Rutte, [klimaattop Egypte](#), 7 november, 2022)

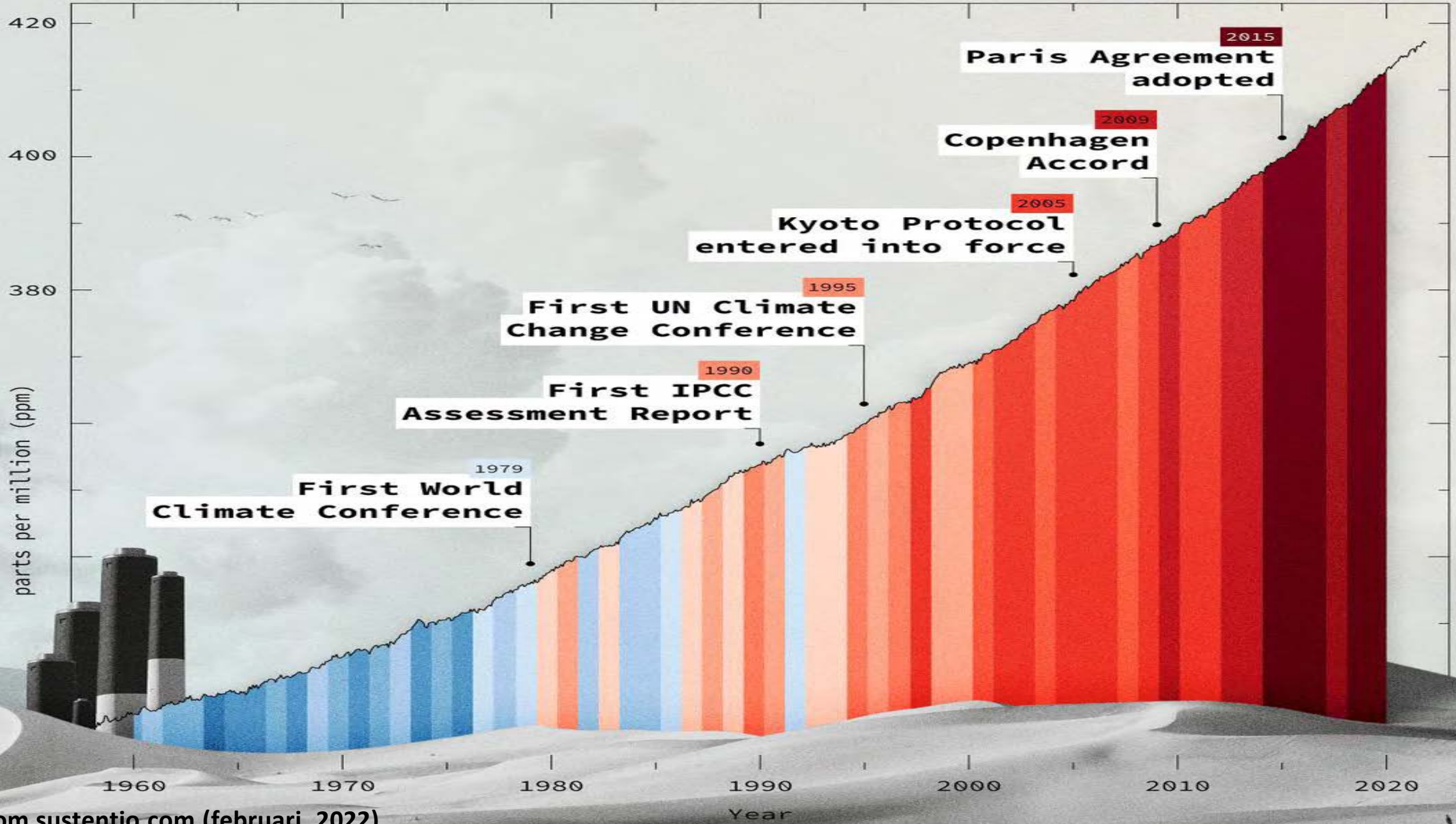
**“we urgently need to
scale up our efforts”**

(Premier Rutte, [klimaattop Dubai](#) , 1 december, 2023)

Trends in Atmospheric CO₂ vs Global Temperature Change

#climateINACTIONstripes

Composite Graph of: Atmospheric CO₂ at Mauna Loa Observatory, December 2021 - Scripps Institution of Oceanography & NOAA Global Monitoring Laboratory | #ShowOurStripes - Graphics & Lead scientist: Ed Hawkins, National Centre for Atmospheric Science, University of Reading; Data: UK Met Office | Design by: sustentio [PG] | Licence: CC-BY 4.0 @sustentio @sustentio @sustentio

CIJFERS BIJ HET NIEUWS

Nog nooit zoveel CO₂-uitstoot door fossiele brandstoffen als dit jaar, verwachten onderzoekers

De klimaatdoelstellingen ten spijt stevent de wereld dit jaar af op een nieuw record in CO₂-uitstoot door fossiele brandstoffen, blijkt uit onderzoek van het Global Carbon Project. Enig lichtpuntje: de CO₂-uitstoot stijgt minder hard dan in voorgaande jaren.

THE CLIMATE IS
CHANGING
WHY AREN'T WE?

Lectoraat Psychologie voor een Duurzame Stad

LECTORAAT **PSYCHOLOGIE VOOR EEN DUURZAME STAD**

▶ Reint Jan Renes

▶ Marije van Gent

▶ Loes Kreemers

▶ Carlijn Kappers

▶ Willemijn Vermeer

▶ Danique Bredenoort

▶ Eva Post

▶ Milan Tamis

▶ Helena Schmidt

▶ Krispijn Faddegon

▶ Nico Benoist

▶ Ellen Abbes

Hogeschool van Amsterdam

POSTERS FOR THE PLANET

ONDERZOEK KLIMAAT EN GEDRAGSVERANDERING

WE WILLEN WEL, MAAR WE WORSTELLEN

(EN HOUDEN ONSZELF SOMS VOOR DE GEK)

Kijk hier voor het hele onderzoek:

De gemiddelde Nederlander heeft goede intenties om het klimaat te redden, maar worstelt met de vraag welke gedragsaanpassingen daaraan echt bijdragen (en welke verworvenheden daarvoor moeten worden ingeleverd). Bovendien wordt er eerder naar het vlieggedrag van de burens gewezen, dan dat de eigen bal gehakt wordt overgeslagen.

Het schipperen tussen goede voornemens en daadwerkelijk gedrag komt sterk naar voren in het deelonderzoek dat de Turing Foundation in het kader van wedstrijd *Posters for the Planet – a competition for a better world* deze zomer heeft laten verrichten door

gedragswetenschappers van de Hogeschool van Amsterdam. Effectieve gedragsverandering om de opwarming van de aarde af te remmen is een taai proces, zegt onderzoeksleider Reint Jan Renes van de Hogeschool van Amsterdam (HvA), tevens jurylid van *Posters*

for the Planet. In dit onderzoek is gekeken naar veranderingsbereidheid van 1124 respondenten, opgedeeld in vier inkomensgroepen, die elk 55 vragen kregen voorgelegd. Hieronder zijn de belangrijkste inzichten van het onderzoek weergegeven.

FALSE **CONSENSUS**

Willen is niet doen

“Mensen zijn supergemotiveerd als het om hun gezondheid gaat”

optimisme

Onrealistisch

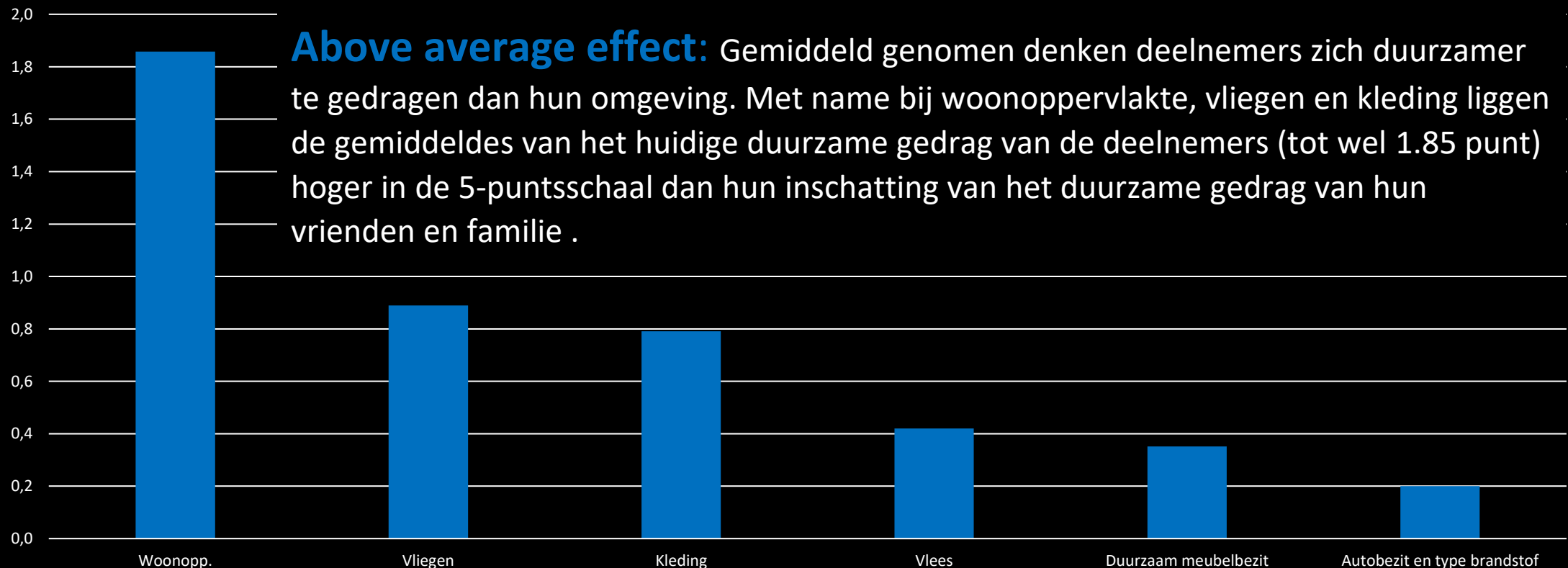
Hoe **relatief** duurzaam ben je?

- We vroegen deelnemers aan te geven over een set aan gedragingen (wonen, vliegen, eten, kleding, meubels en autobezit) hoe duurzaam ze dachten dat de meeste mensen waren in hun directe omgeving - familie en vrienden.
- Het gemiddelde van deze inschattingen vergeleken we met de inschatting van **hun eigen gedrag**.

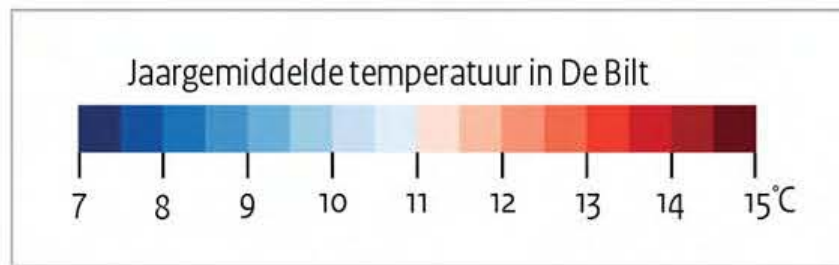
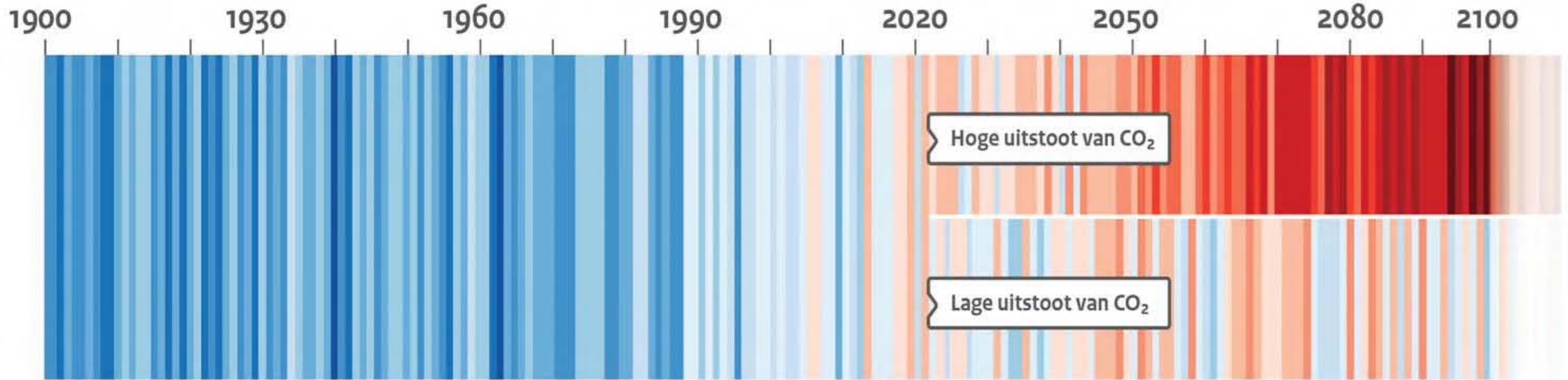
Hoe **relatief** duurzaam ben je?

Verskil descriptieve norm en zeggedrag

“Coasting”

Klimaatverandering in Nederland: wat ga jij hiervan meemaken?

Iedere graad opwarming heeft grote gevolgen, o.a.:

- **extreem** weer,
- **zeespiegelstijging**,
- **onleefbare** gebieden
- **verlies** van vele soorten.

**Wie maakt zich
zorgen?**

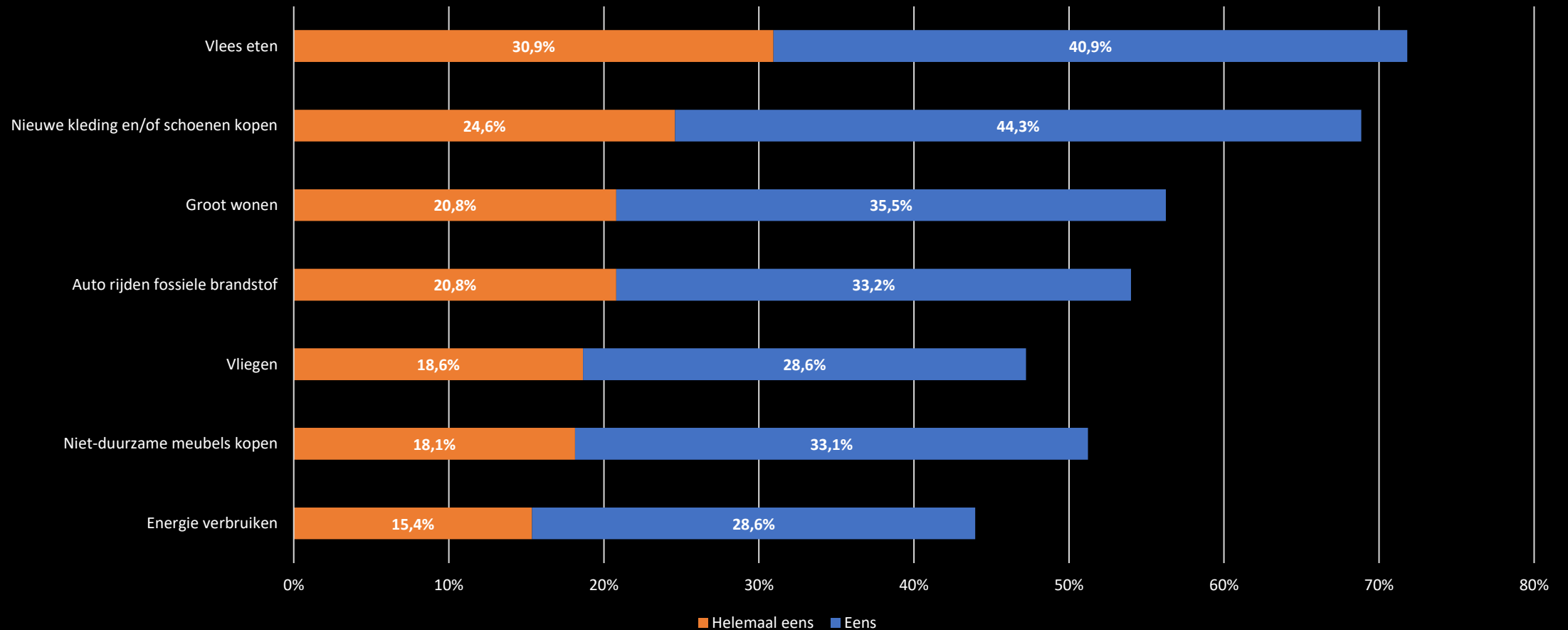
**Voeg daad bij
woord?**

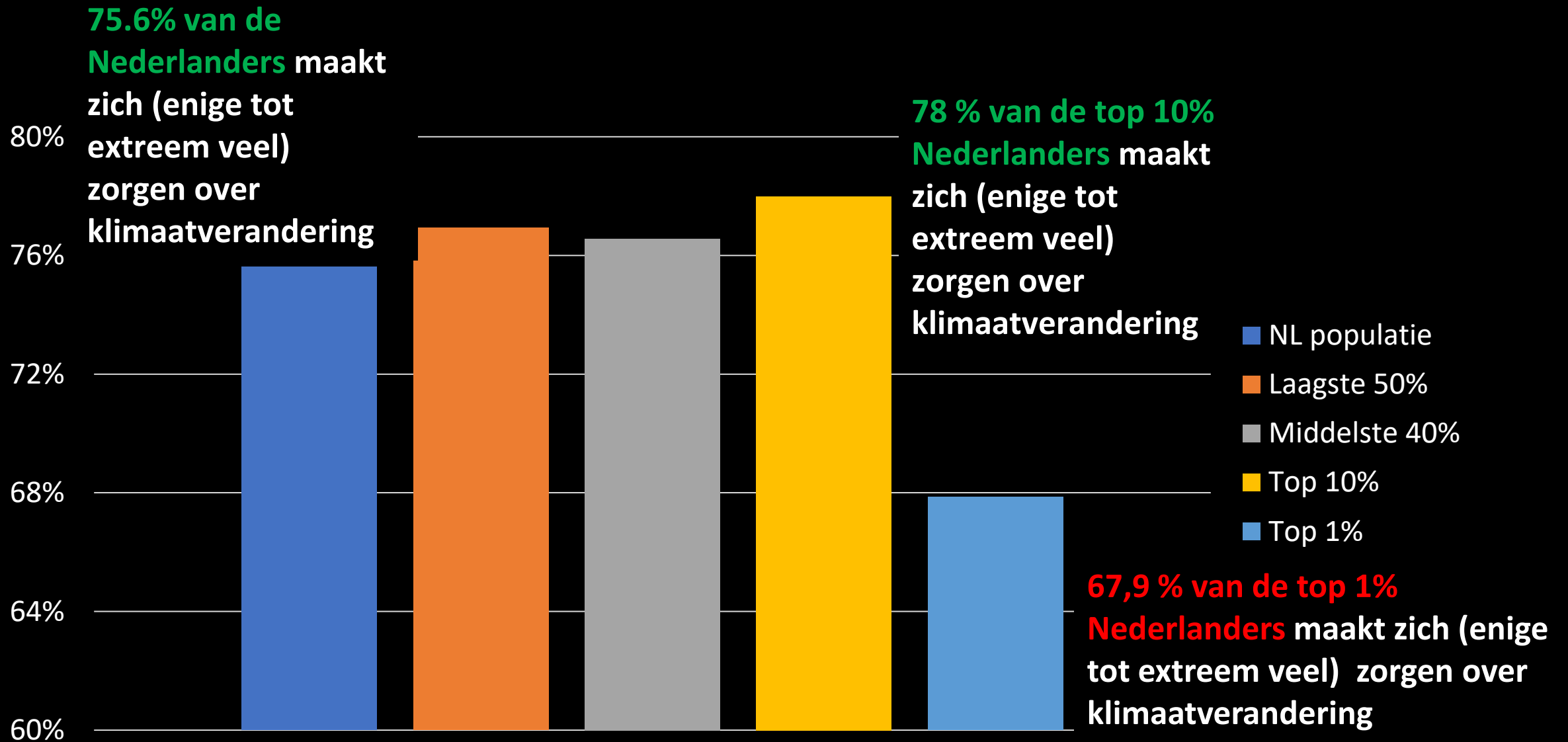
Zelf aan de slag met waterschaarste?

- **Maak andere voedingskeuzes**
 - Eet meer plantaardig - en dus minder (rund)vlees
 - Eet lokaal
 - Eet biologisch
 - Eet wild gevangen vis – en dus geen kweekvis
 - Verspil geen voedsel – dus eet restjes
- **Vergroen je tuin**
- **Wees zuinig met water**

Ik heb hier gewoon recht op, toch?

“Ergens **bewust van zijn
en er naar **handelen** zijn
twee verschillende
dingen”**

(Uit: Tijd voor biodiversiteit, Naturalis, september 2021)

VROEGER

**Brenda had besloten
milieubewuster te gaan leven**

NU

**ÉIGENLIJK KAN
DIT DUS NIET...**

'Moral Disengagement'

Shutterstock / Great Pics Worldwide / Peter J. Wilson

Klimaatverandering: burger wacht op bedrijven, bedrijven wachten op overheid, overheid wacht op burger

Bron: De Speld, 17 Augustus 2022

**Gebrek aan (individueel)
eigenaarschap**

'Solution **Aversion**'

Weerextremen

Motivationalele **Ambivalentie**

■ *Psychologie* *Klimaatambivalentie*

Maar het klimaat dan?

Je probeert duurzaam te leven, maar bezwijkt dan toch voor die vliegtreis of die hamburger. Gedragspsycholoog **Marije van Gent** promoveert op zulke interne conflicten. 'Het moet schuren voordat er verandering komt.'

Door **Tonie Mudde** Illustratie **Fenna Jensma**

Promovenda **Marije van Gent** bestudeert duurzaam gedrag aan de Hogeschool van Amsterdam en Wageningen Universiteit.

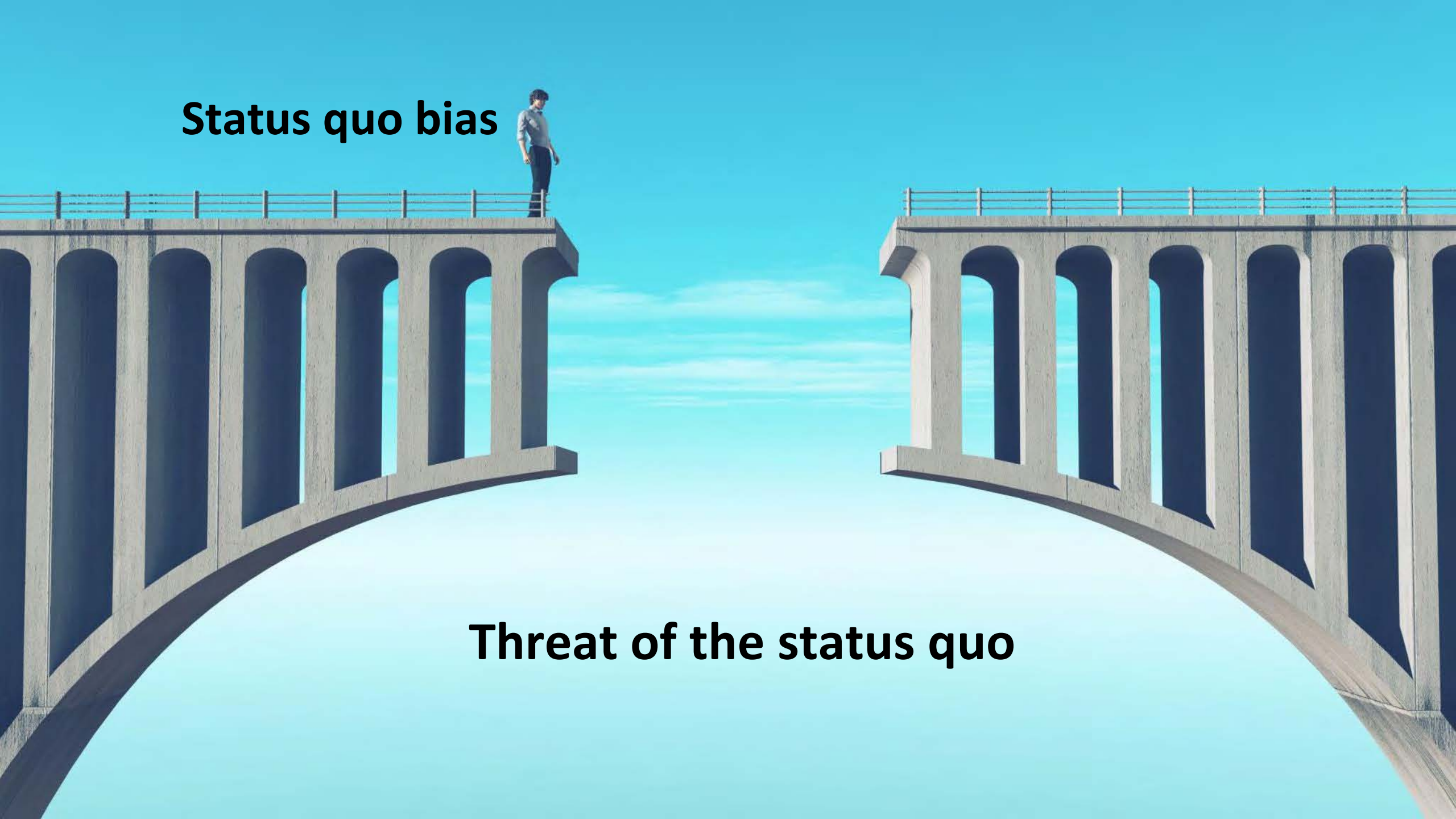
ck

De **remmende kracht** van de **status quo**

Status quo bias

Threat of the status quo

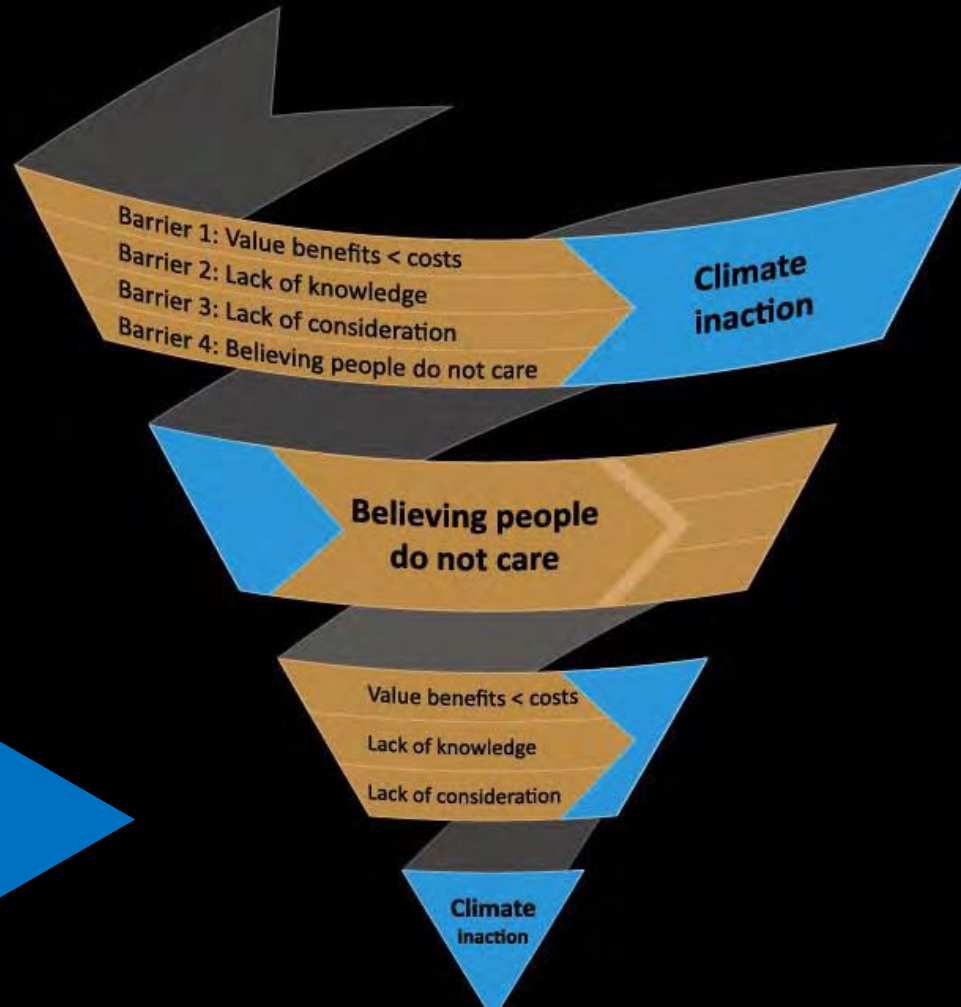

Minister Harbers: 'Auto blijft belangrijk voor Nederland'

De auto is het populairste vervoermiddel in Nederland en zorgt er volgens minister Mark Harbers van IenW voor dat 'iedereen naar werk, familie of sport' kan. Hij vindt dus dat gemeenten door het hele land ruimte moeten blijven geven aan de vierwielers. 'Het beste tijdperk van de auto ligt nog voor ons.'

'Mensen willen en kunnen vaak niet zonder hun auto. Vanuit ons ministerie wordt geïnvesteerd in alle vormen van mobiliteit en dus zeker ook in autobereikbaarheid. Het wordt weer tijd dat de auto de prominente plek ook weer aan de gesprekstafels van de overheid krijgt, waarbij we kijken naar hoe de kracht van de auto kan worden ingezet om Nederland zo goed mogelijk bereikbaar te krijgen.'

Spiral of **inaction**

**Niets doen is
besmettelijk.**

The background of the advertisement shows a modern building with large glass windows on the left and an outdoor patio area on the right. The patio has several white chairs and a table. The sky is overcast. The text is overlaid on this scene.

NATUURSTEEN
NOORDELIG.NL

GROTE TEGELS VOOR BUITEN

HANDIG OM TE WETEN!

‘Steady State’ versterkers

I'm probably the only
person in here
who cares about
climate change!

'Steady state' versterkers

- Coasting: "Vergeleken met anderen ben ik al best goed bezig."
- Conditional cooperation: we gaan pas iets 'goeds' doen als anderen ook hun bijdrage leveren.
- Unobservability: veel van de 'goede' keuzes die we maken zijn niet zichtbaar.
- **Pluralistic ignorance:** "anderen vinden het klaarblijkelijk wel oke zoals het nu is."

Pluralistic Ignorance

- 54% van de Nederlanders vliegt bijna nooit.
- Dus een meerderheid van de Nederlanders **vliegt niet**.
- Terwijl uit onze studie blijkt dat **maar 1,7%** van de mensen **denkt** dat de meerderheid vrijwel niet vliegt.

Steady state **doorbreken?**

Show you care

Bolderdijk, 2024

'Steady State' doorbreken?

Twee acties kunnen '**steady state**' doorbreken en de transitie versnellen:

'Steady State' doorbreken?

Volgens recent onderzoek kunnen twee acties deze 'steady state' doorbreken en de transitie alsnog versnellen:

- 1 Elkaar aanmoedigen veel meer in gesprek te gaan over het gezond en duurzaam.
- 2 Dat wat we duurzaam **doen** veel **zichtbaarder** maken.

'Steady State' doorbreken?

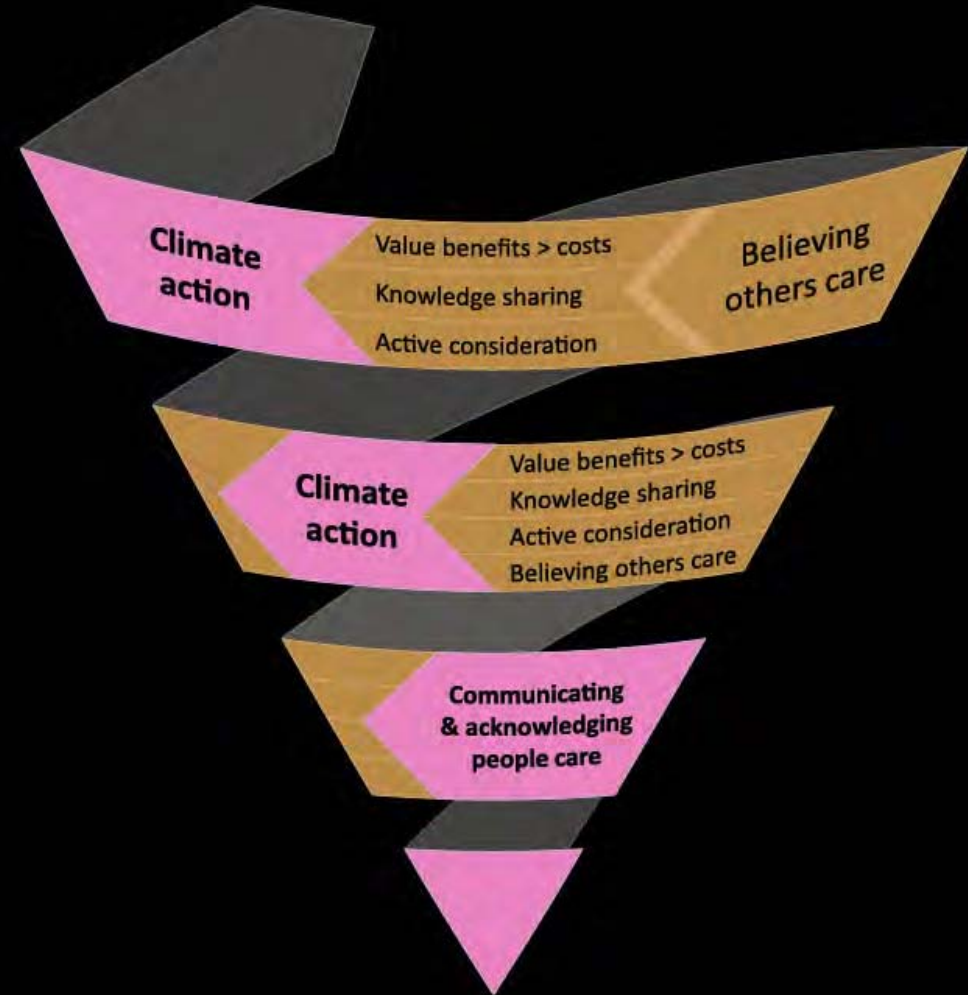
 Met name **2** – zichtbaar maken wat mensen al doen - helpt bij het corrigeren van de misvatting dat anderen in de samenleving niet met gezond en duurzaam bezig zijn,

 en – zo laat onderzoek zien – **'zichtbaar maken'** heeft de potentie om een **krachtige slinger** te geven aan het versnellen van de transitie.

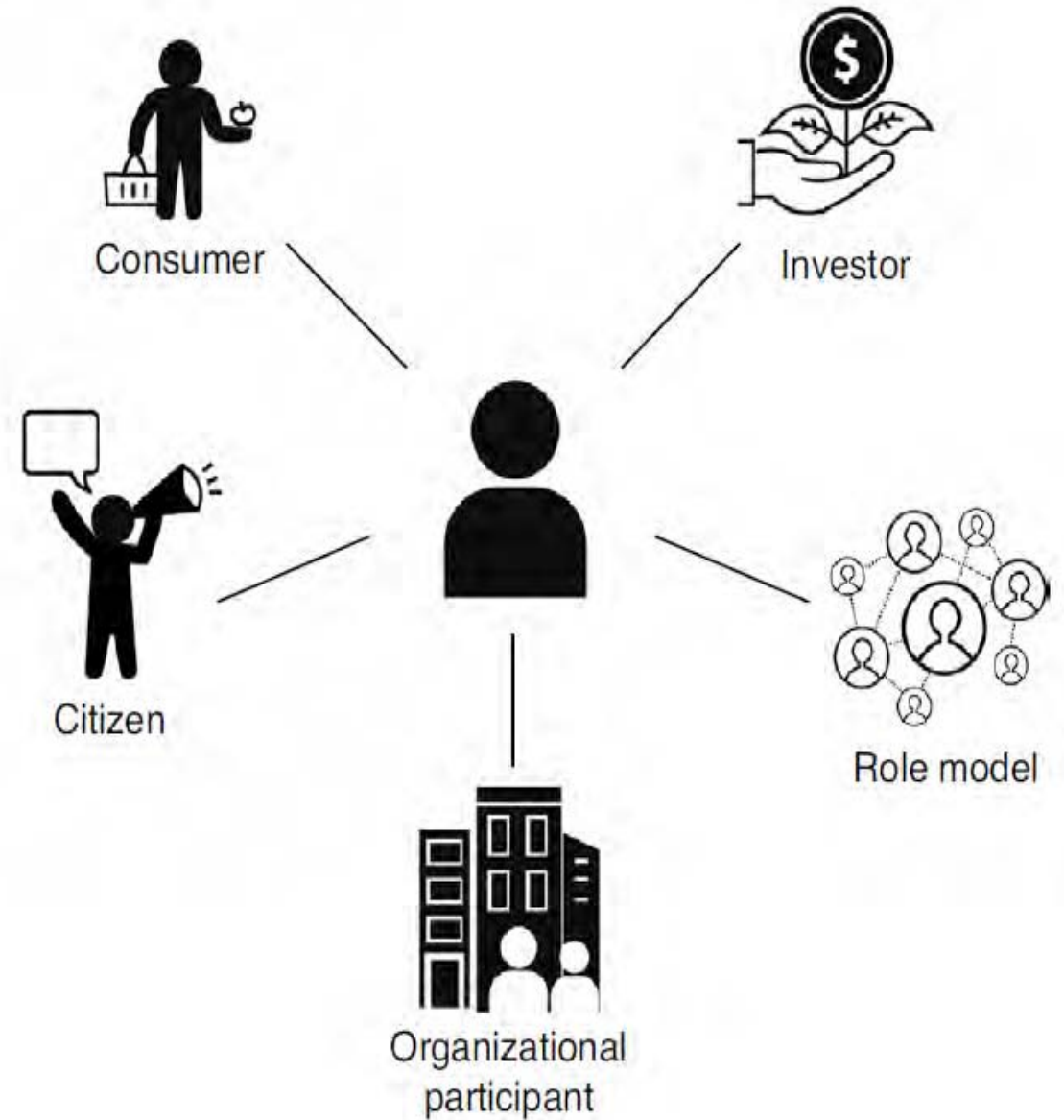

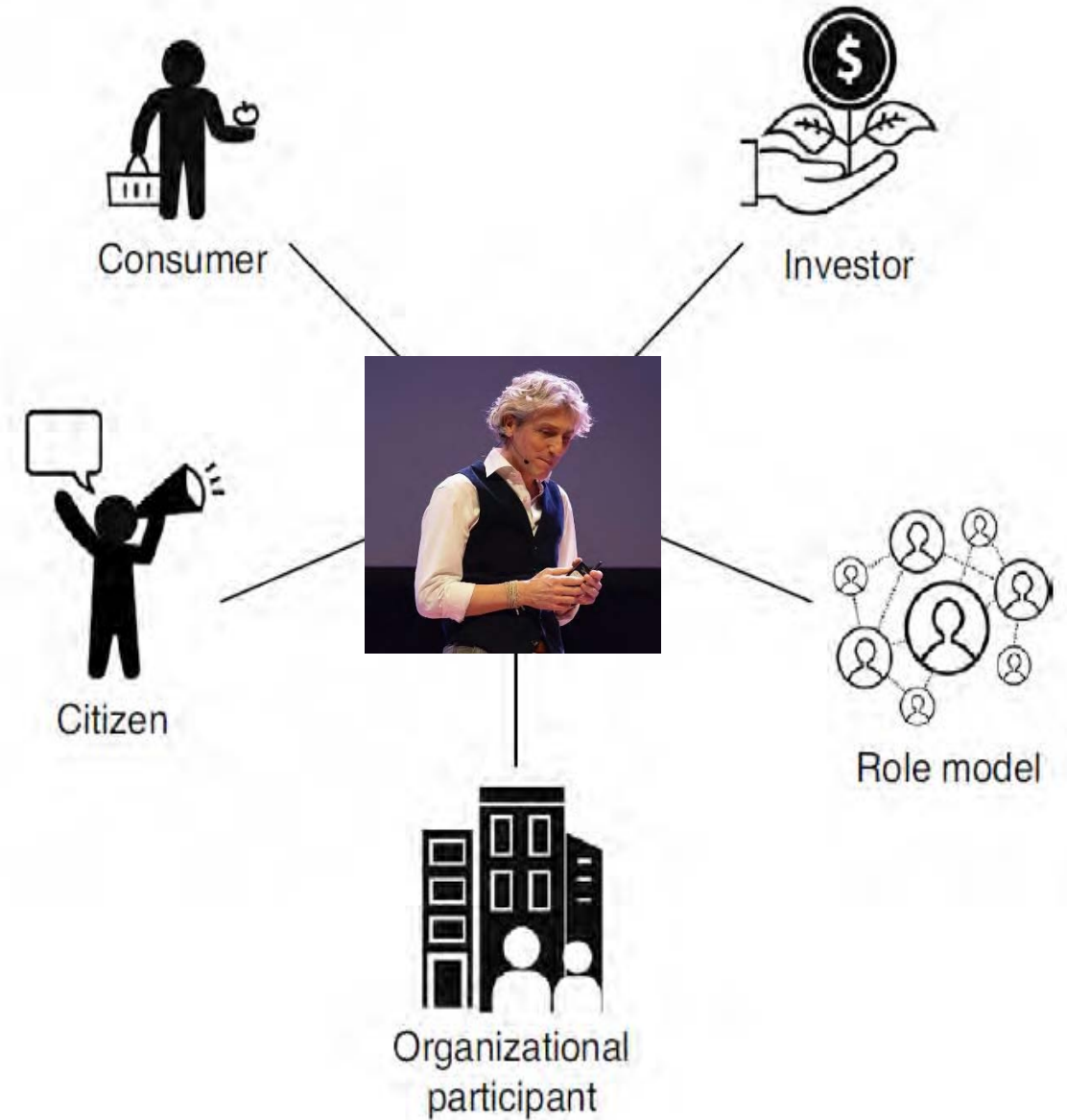
Spiral of **action**

Zichtbaar doen
versterkt doen.

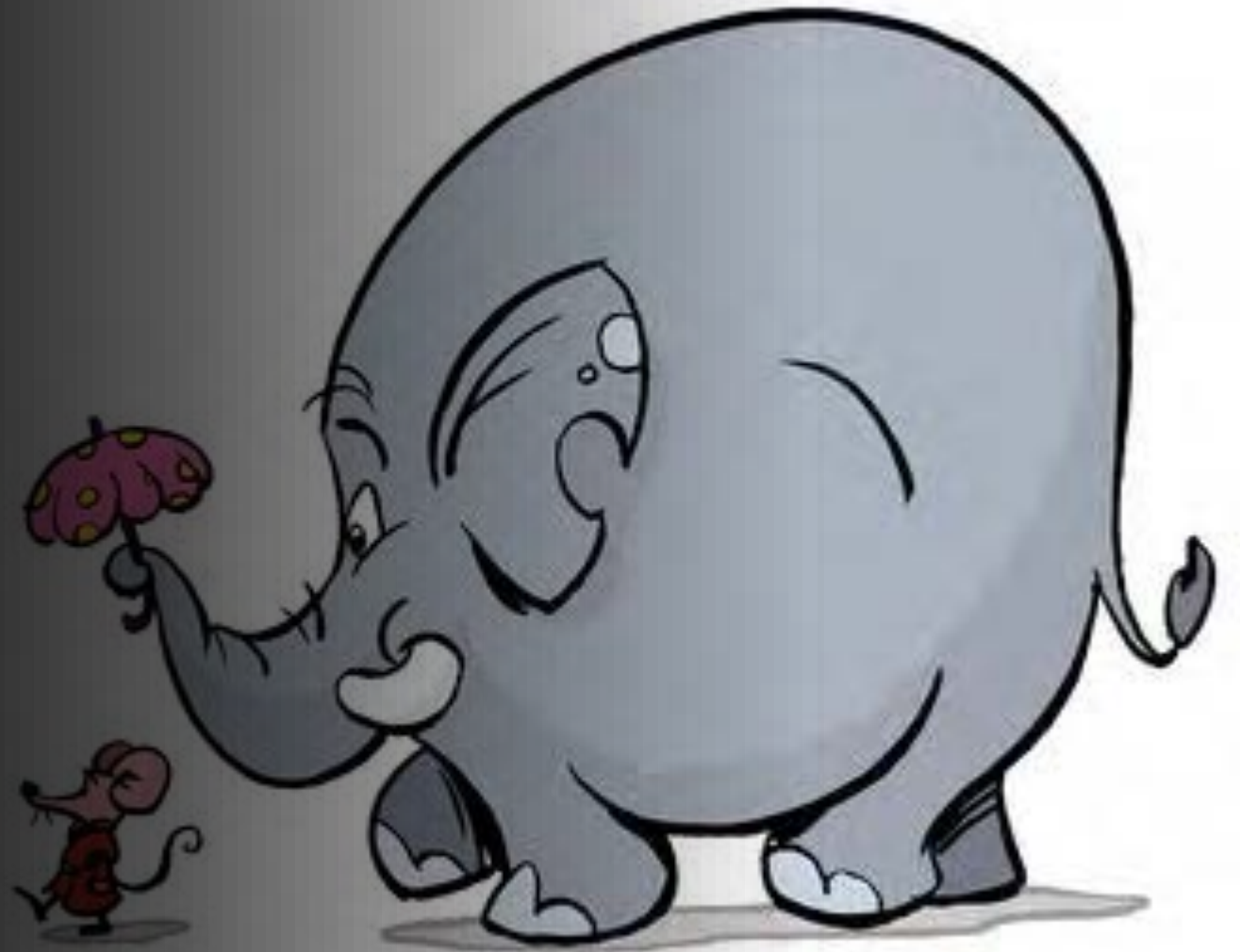

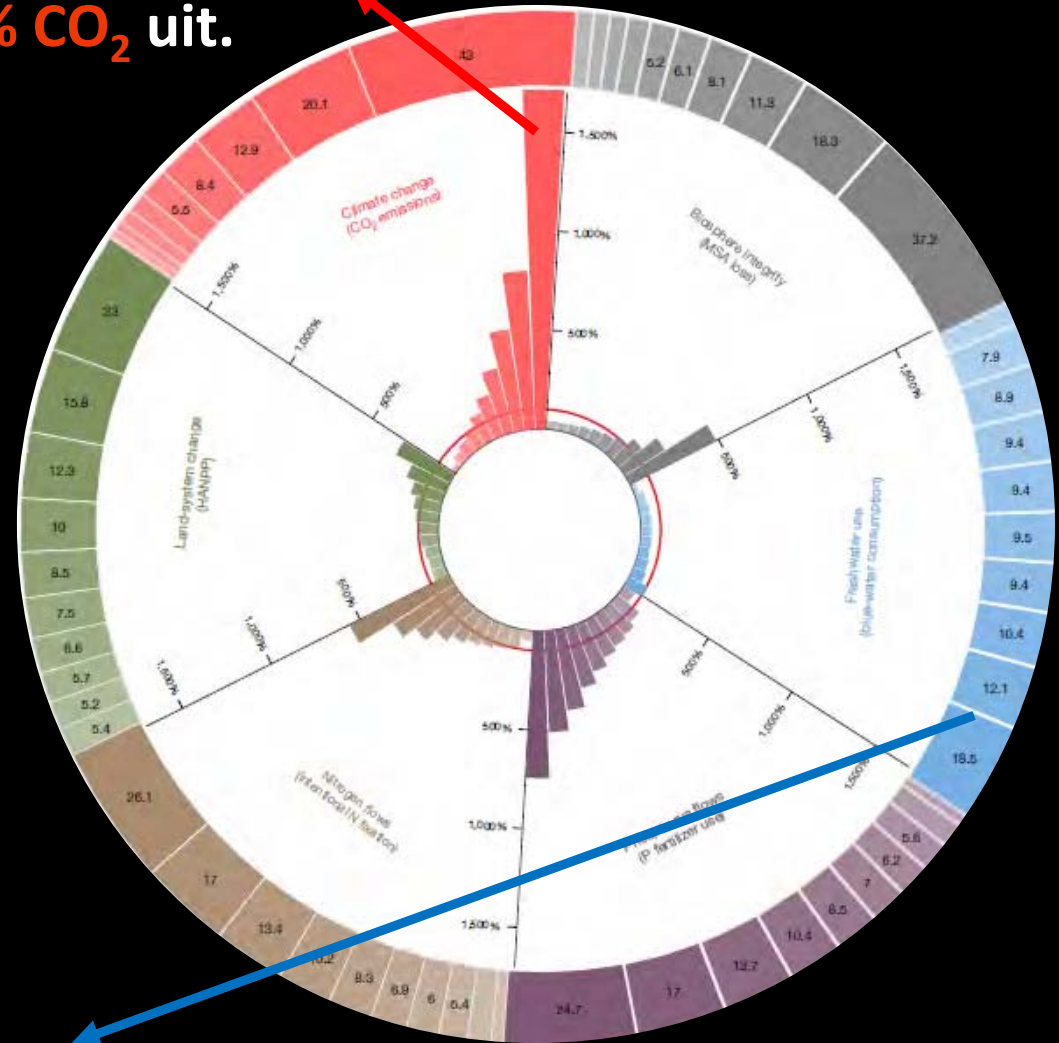

—
Wie iets doet,
maakt uit...

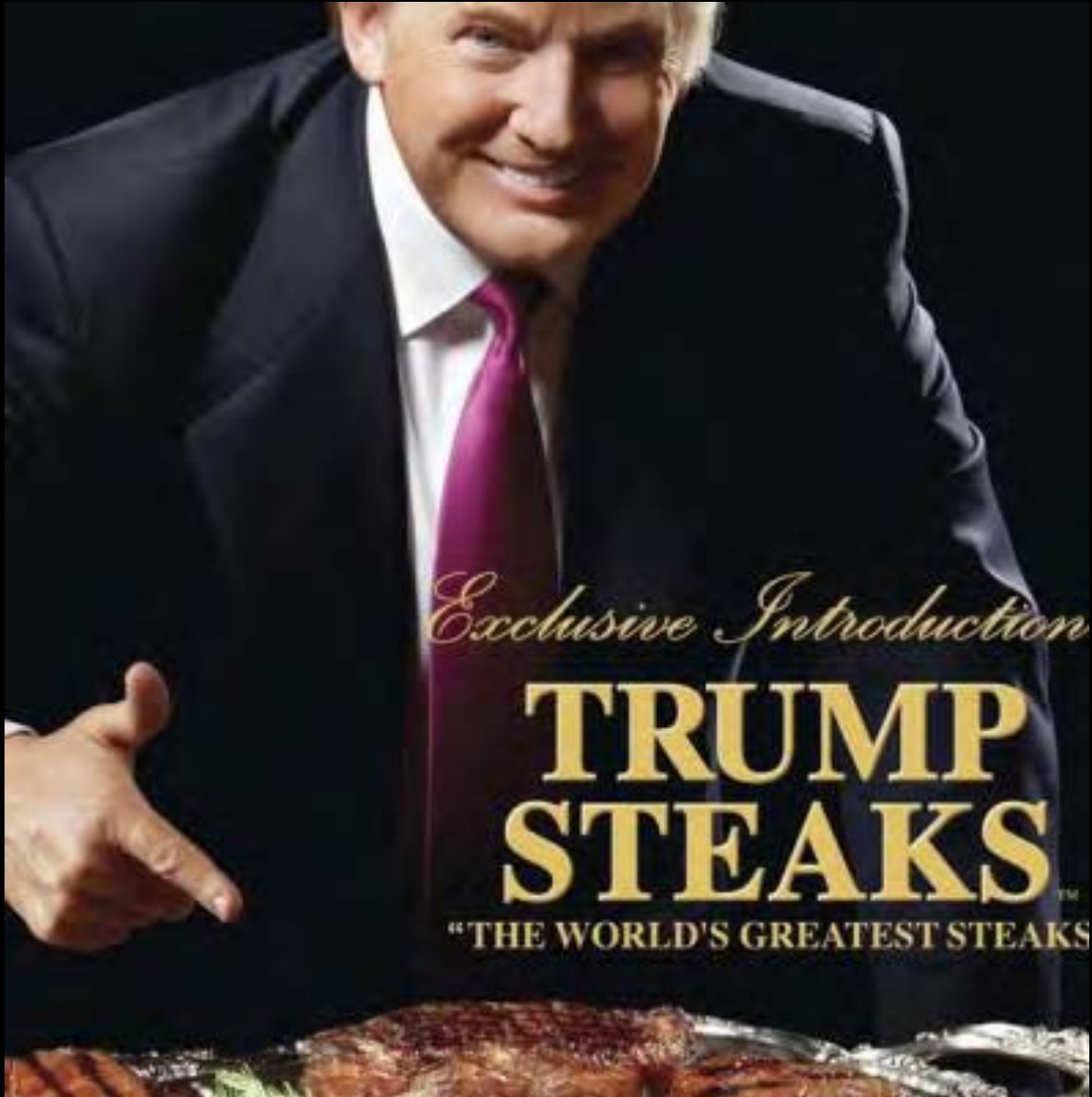

Wereldwijd **10% rijksten** stoten **43% CO₂** uit.

Wereldwijd **20% rijksten** consumeren ruim **30%** van beschikbare water

An advertisement for Trump Steaks. At the top, a photograph of Donald Trump in a dark suit and a purple tie, smiling and pointing towards the camera. Below the photo, the text reads: "Exclusive Introduction" in a cursive font, followed by "TRUMP STEAKS" in large, bold, yellow capital letters, and "THE WORLD'S GREATEST STEAKS" in smaller yellow capital letters. A diagonal green banner with the text "PLANT-BASED" in white capital letters is overlaid across the middle. At the bottom, there is a blue banner with the text "Meat free" in white, accompanied by images of various plant-based dishes like a burrito, a salad, and a bowl of food. Another green banner with "PLANT-BASED" in white capital letters is at the bottom right.

“Policymakers and political elites **signal** social norms”

Overheden en bedrijven zijn belangrijke rolmodellen

- Door zelf zichtbaar in actie te komen, **inspireren** bedrijven hun werknemers en klanten, en inspireren overheden hun burgers.
- Ze laten zien dat het **kan**, dat we het **samen** doen en wat de nieuwe **norm** is.

**Klimaatvriendelijke
gedragsverandering is een lang
en taai proces.**

Durf te kiezen en
doelgericht te
puzzelen.

PROBLEEM

DOELGEDRAGINGEN

MAATREGELEN

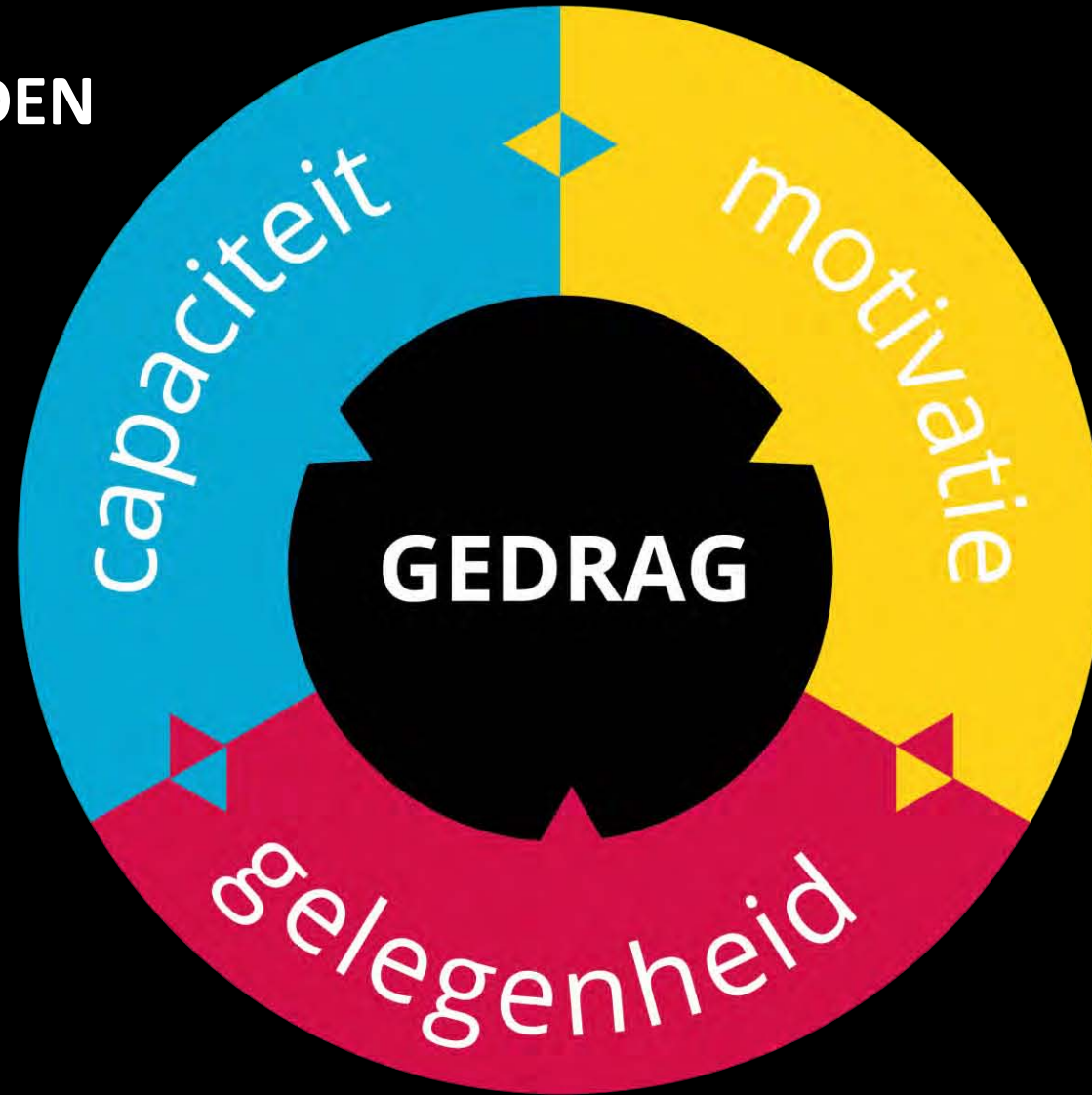
?

RANDVOORWAARDEN

GEDRAG

Michie et al., 2018

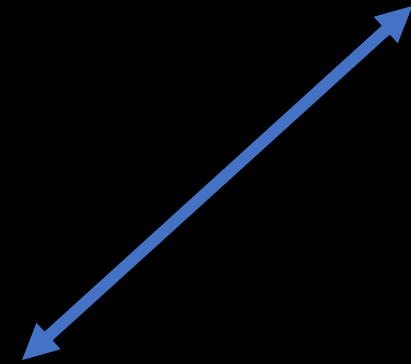
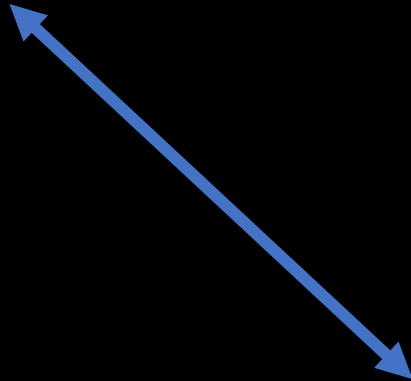
Kunnen zwemmen

Zin hebben om te zwemmen

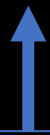
In de buurt van de zee zijn

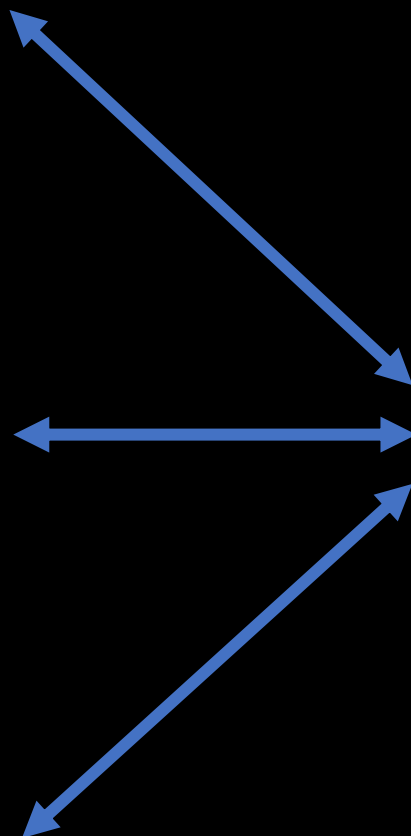
Hebben ze kennis en kunde om tegels te wippen?

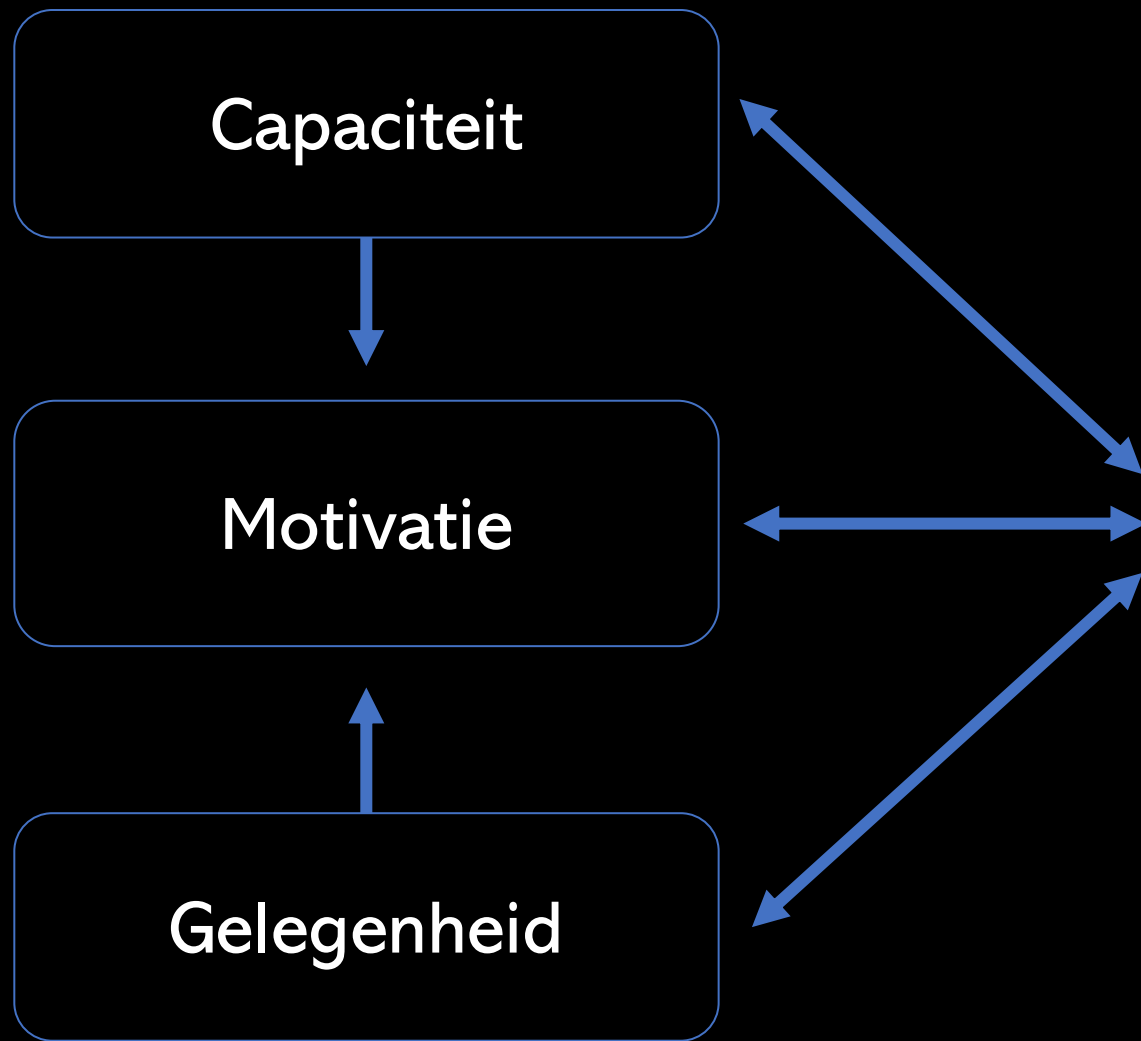

Hebben ze zin om tegels te wippen?

Maakt de sociale/ fysieke context tegels wippen makkelijk?

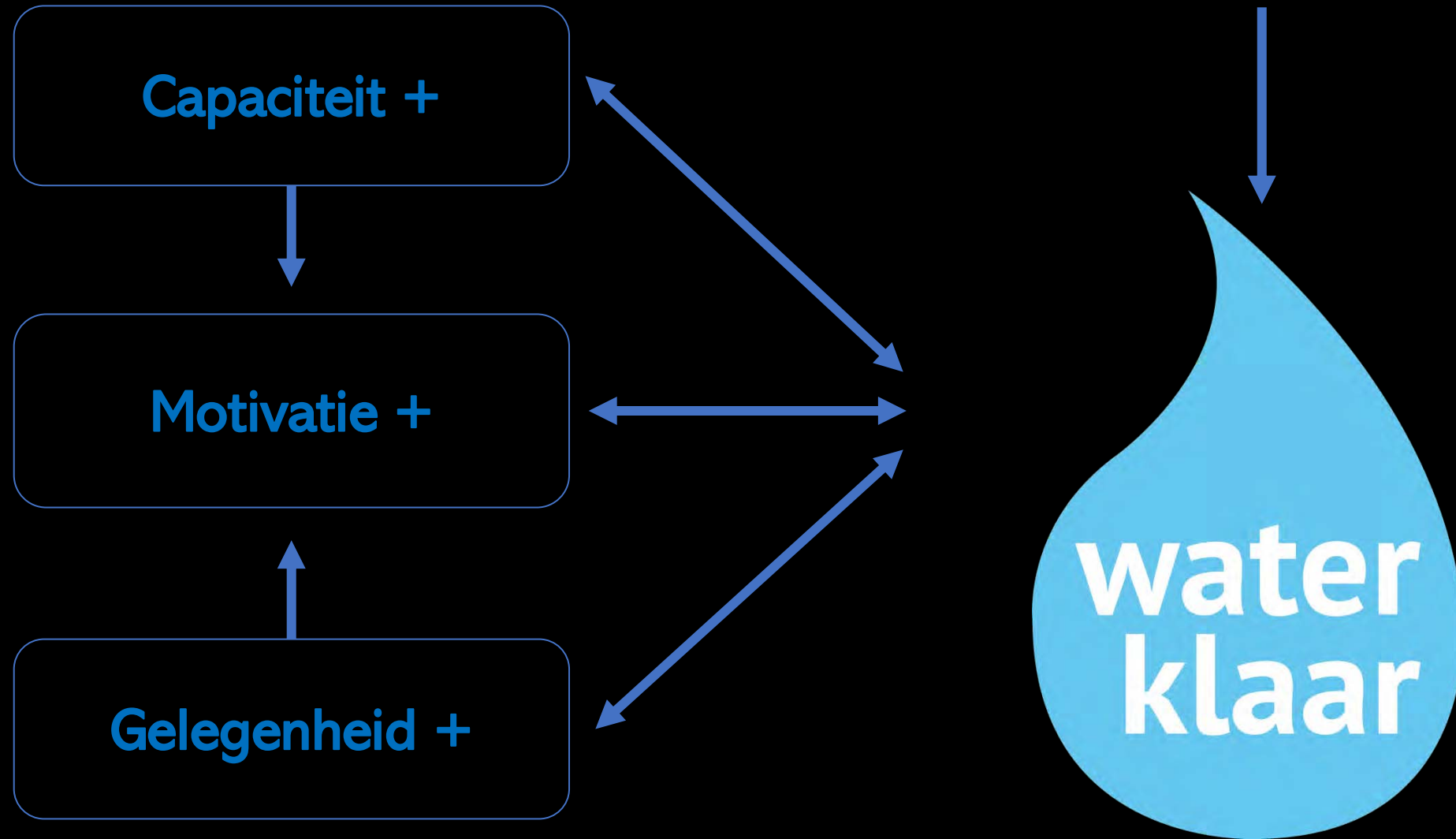

water
klaar

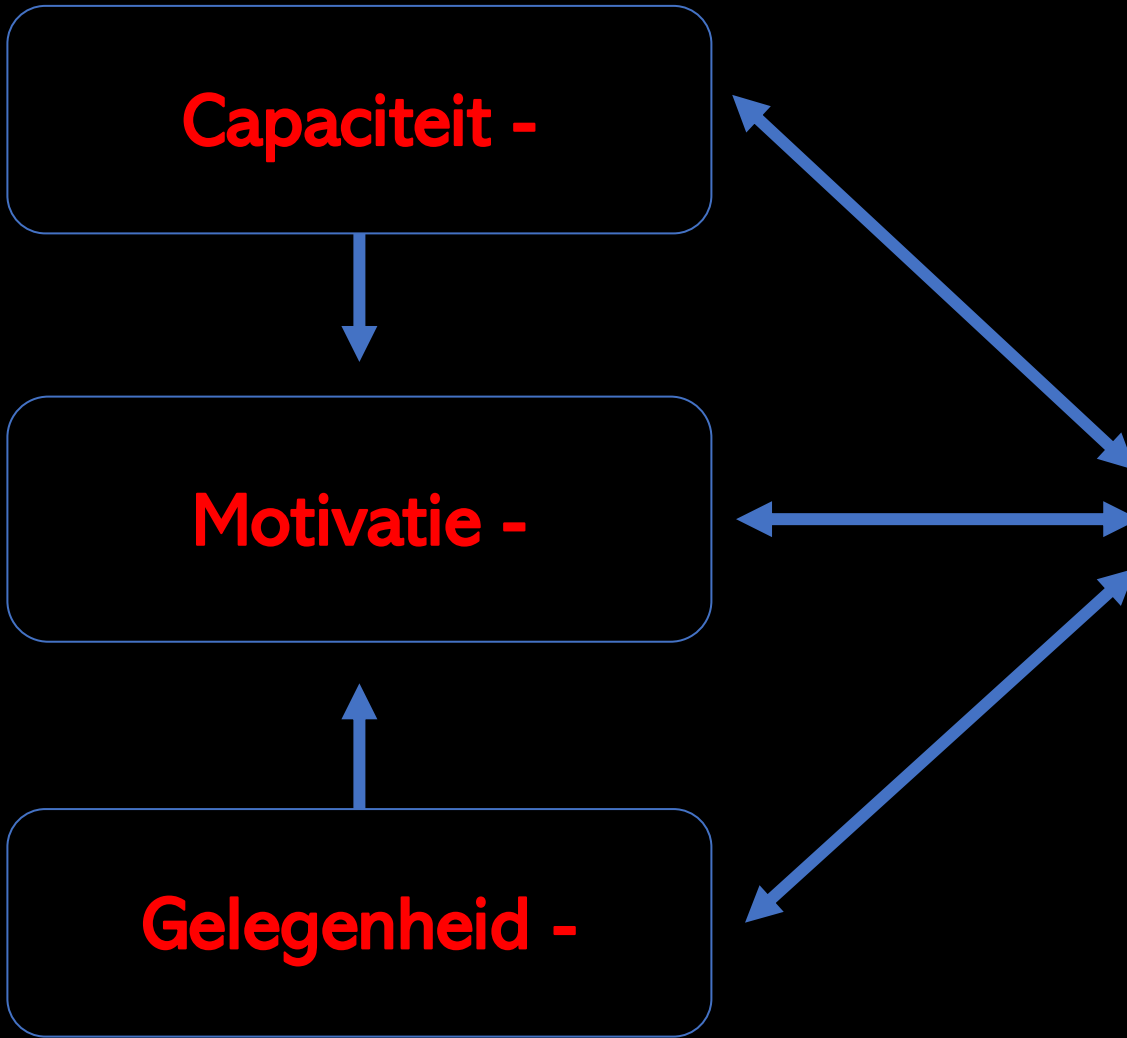
≠

Faciliteren **nieuw** gedrag

Inhiberen **bestaand** gedrag

Beleid vertalen naar effectieve maatregelen

Fixers

Coaches

Opleiding

Training

Sancties

Handhaving

Regelgeving

Voorzieningen

Communicatie

Ambassadeurs

Sociale marketing

Subsidies

Beprijzing

De **mens** als **missing link**

Over de **psychologie** van duurzame
gedragsverandering

Reint Jan Renes, November 2024